

Irena Stramljič Breznik

Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, Slovenija, Maribor
irena.stramljic@um.si

UNIVERBIZACIJA V SLOVENSKI SLOVARSKI PRAKSI

Uporaba termina in teoretično razpravljanje o univerbizaciji v slovenski besedotvorni teoriji nima tradicije niti v starejši niti v novejši literaturi vse do prvega desetletja 21. stoletja.

Je pa zato teoretična obravnava obširnejša v drugih slovanskih jezikih, čeprav je tudi tukaj razumevanje univerbizacije pogosto definicijsko in terminološko neenotno.

Za slovenski terminološki približek poimenovanju univerbizacija lahko štejemo izraz poenobesedenje, ki je naveden v *Enciklopediji slovenskega jezika* Jožeta Toporišiča, vendar je iz razlage razvidno, da gre v tem primeru za razumevanje univerbizacije v širšem smislu. Šele v sodobni slovenski leksikografski praksi, in sicer v *Slovarju novejšega besedja* (SNB 2012) se termin uporablja v ožjem smislu, ki ustreza uveljavljeni slavistični interpretaciji, da gre za poenobesedenje ustaljene besedne zveze (sintagme) v eno besedo (tvorjenko) najpogosteje s pomočjo tvorbenega obrazila (sufiksa).

S te ožje perspektive bodo v *Slovarju novejšega besedja* pregledane iztočnice, ki vsebujejo razlago "univerbizirano iz", z namenom, da predstavimo skladenjsko-, besedotvornopodstavne, obrazilne in pomenske lastnosti tako nastalih tvorjenk.

Ključne besede: besedotvorje, sufiksalna univerbizacija, slovenski jezik, slovaropisje

In Slovene word-formational theory, the term univerbation has not been a subject of theoretical studies and discussion until the first decade of the 21st century. Theoretical discussions of univerbation have been more active in other Slavic languages, although these discussions do not offer a unified understanding or terminology of the concept of univerbation.

The Slovene term closest to univerbation is the expression poenobesedenje ('turning into a single word') used by Toporišič in the *Enciklopedija slovenskega jezika* 'Encyclopaedia of the Slovene language', although it is clear from the given explanation that Toporišič's understanding of univerbation is very broad. The term defined more narrowly and corresponding to the established interpretation in Slavic linguistics is first used in contemporary Slovene lexicographic practice in the *Slovar novejšega besedja* 'Dictionary of new words' (SNB 2012). Here the concept of is interpreted as turning an established word phrase (a syntagm) into a single word (a derived word) mostly with the use of suffixation.

Taking this into account, the paper looks at the entries from the *Slovar novejšega besedja* ('Dictionary of new words') which include the explanation "unverbiated from", with the purpose of presenting the characteristics of the syntactic base, word-formational base, affixes and semantic properties of such formations.

Key words: word-formation, suffixed unverbation, the Slovene language, lexicography

1. Univerbizacija v slovenistiki

1.1. Pregled temeljnih monografskih opisov slovenskega besedotvorja (Bajec 1950–1959; Toporišič 42000; Vidovič Muha 22011) kaže, da v njih univerbizaciji ni bilo posvečene večje pozornosti. To je po svoje presenetljivo iz več razlogov.

Prvi je povezan z A. Isačenkom, ki je konec tridesetih let 20. stoletja nekaj časa predaval tudi na ljubljanski in nato od 1970 do smrti v neposredni bližini, tj. na celovški univerzi. Kljub intenzivnim raziskovalnim stikom s slovenistiko njegovo delo, citirano v vseh slovanskih delih, ukvarjajočih se z univerbizacijo, ni našlo odmeva med slovenskimi jezikoslovci. Isačenko namreč prvi omenja univerbizacijo tako s stališča sinhronije, znotraj katere jo pojmuje kot aktivni besedotvorni proces, kot s stališča diahronije, znotraj katere jo razume kot tendenco preraščanja večbesednega poimenovanja v enobesedno (Isačenko 1958 po Babanov 1994: 125).

Drugi razlog izhaja iz dejstva, da je bilo slovenistično jezikoslovje s terminom seznanjeno vsaj posredno, saj so Tine Logar, Jože Toporišič, France Tomšič in Anton Bajec aktivno sodelovali pri sestavi slovenskega dela lingvistične terminologije v delu *Slovník slovanské lingvistické terminologie* (Jedlička 1977) in za slovenski ekvivalentni termin predlagali izraz *univerbizacija*.

Tretji pa je povezan s poljsko jezikoslovko Danuto Buttler (Buttler 1977: 435–448) in njeno objavo članka v Slavistični reviji z naslovom *Niektore problemy opisu zjawisk uniwerbizacji*, ki je odpiral metodološka vprašanja opisov univerbizacije. Avtorica je dala smernice opisa univerbizacije tako v posameznem jeziku kot tudi smernice za primerjalni opis pojava v sorodnih jezikih. Po njenem mnenju analiza v določenem jeziku namreč mora voditi k ugotovitvam o: (a) besednovrstnosti univerbizmov;¹ (b) tipologiji besednih zvez, pretvarjajočih se v lekseme; (c) obrazilni specializaciji za univerbizacijo; (č) aktivnosti tvorbenih postopkov pri nastajanju

¹ V slovenskem povzetku avtoričine razprave je prvič uporabljen termin *univerbizem* za tvorjenko, ki je rezultat univerbizacijskega postopka.

univerbiziranih poimenovanj; (d) razmejitvi univerbizacije od modelnega oblikoslovnega besedotvorja. Medtem ko mora protistavno opazovanje univerbizacije med sorodnimi jeziki prinesiti spoznanja o: (a) skupnih in specifičnih univerbizacijskih obrazilih; (b) istosti ali pomenski različnosti univerbiziranih tvorjenk; (c) primerljivosti besedotvornih postopkov univerbizacije ali njihovih specifičnosti v posameznem jeziku. Kljub podanim preglednim metodološkim smernicam za raziskovanje univerbizacije na ta prispevek v slovenskem besedotvorju ni bilo odzivov. Predstavlja pa terminološki prirast, saj širi specifični izrazijski nabor, tj. ob *univerbizaciji* je v slovenskem povzetku uporabljeno še slovensko poimenovanje *poenobesedenje*, tvorjenka kot rezultat univerbizacije je, sledeč poljskemu terminu, poimenovana eno- (*univerbizem*) in dvobesedno (*univerbizirano poimenovanje*), za obrazila pa se uporabi termin *univerbizacijska obrazila*.

1.2. Termin *poenobesedenje* kot iztočnico brez mednarodne vzporednice ohranja kasneje tudi Toporišič v *Enciklopediji slovenskega jezika* (1992: 187) v dveh pomenih:

1. Nastanek ene besede iz dveh ali več besed, npr. *seveda* iz *se ve, da*. – Prim. sklapljanje.
2. Zamenjava dvo- ali večbesednega poimenovanja z enobesednim po besedotvornem postopku, npr. *nedovršni glagol* > *nedovršnik*, *cesta za avte* > *avtocesta*, *drugi/nizji predsednik* > *podpredsednik*.

Iz primerov se vidi, da je prototipni primer za pojmovanje današnje univerbizacije le prvi primer pod točko 2, medtem ko druga dva ne ustrezata. Prvi pomen pa kaže na razumevanje *poenobesedenja* v (pre)širokem smislu kot rezultat katerega koli besedotvornega postopka, katerega rezultat je tvorjenka.

V vseh izdajah slovnice, tudi v zadnji, ki jo je še sam pripravil (Toporišič⁴2000), pa termina *poenobesedenje* ali *univerbizacija* več ne najdemo.

1.3. Na *poenobesedenje* (*univerbizacijo*), s katerim priraščajo leksemi, za katere je pogosto značilna inherentna pogovornost, ki pa jo tak izraz sčasoma lahko tudi izgubi in se nevtralizira, je v kontekstu leksikalnega pomenoslovja opozorila še Vidovič Muha (2000: 100). Postopek *poenobesedenja* opiše kot opustitev jedra besedne zveze oz. možnost njegovega morfemiziranja.²

² Avtorica (Vidovič Muha 2000: 101) navaja naslednje tipe, za katere dodajamo le vzorčni primer: poimenovanja študentov (*biolog* <študent biologije>), izdelek glede na

1.4. Zaradi slovensko-poljskih lingvističnih stikov so nastale tri razprave Wtorkowske, objavljene v poljščini, in to na Hrvaškem in Poljskem. Avtorica (Wtorkowska 2009: 151–161) na podlagi poljske teorije predstavlja pojave univerbizacije v slovenščini, ki najpogosteje nastajajo s sufiksacijo (npr. *kopirec* ← *kopirni stroj*, *tiskovka* ← *tiskovna konferenca*, *brezplačnik* ← *brezplačni časopis*) in tudi z elipso (*Bavarski* ← *Bavarski dvor*, *tatarski* ← *tatarski biftek*). Nato pa predstavi še nekatere posebnosti tako nastalih tvorjenk, kot so možna sprememba spola (*bolniška* ← *bolniški dopust*), rezultat tvorbe so lastna in občna imena (*Blej(e)c* ← *Bljesko jezero*; *mariborčan* ← *vlak za Maribor*), opažena je večpomenskost takih tvorjenk (npr. *podiplomec* 1. ‘podiplomski študent’, 2. ‘dom za podiplomske študente’, 3. ‘podiplomski študij’) in možna njihova variantnost (npr. za *kemični svinčnik*: *kemičnik*, *kemik* in *kemični*).

Druga dva avtoričina prispevka pa sta slovensko-poljsko protistavno naravnana. V prvem (Wtorkowska 2010: 105–115) da primerjalni pregled za poenobesedenja z izpustom in posamostaljenjem, ki nastaja z elipso jedrnega samostalnika (*tatarski biftek* > *tatarski*), ter izpustom in deadjektivizacijo, tj. z opustitvijo jedrnega samostalnika iz samostalniške besedne zveze (*Filozofska fakulteta* > *filozofska*). Poleg redkejših sprememb spola nastalih tvorjenk (*porodniški dopust* (m) > *porodniška* (ž)), lastnoimen-skosti (*Kongresni trg* > *Kongresni*) opozori še na možnost homonimije (*kranjska* < *mesto Kranjska Gora*³ in *kranjska* < *kranjska klobasa*).

V drugem (Wtorkowska 2011: 27–38) pa prikazuje izbrane procese univerbizacije v obeh jezikih, ki so lahko vzporedni (pol. *Morze Adriatyckie* > *Adriatyk* je primerljivo slo. *Jadransko morje* > *Jadran*) in pri katerih gre pogosto za krajšanje podstavnega pridevnika. Obstajajo pa tudi tvorbeno različni pojavi, npr. pol. *koń arabcki* > *arab* proti slo. *arabski konj* > *arabec*, ker gre v slovenščini za krajšanje podstavnega pridevnika in nato sufiksacijo z npr. v danem primeru *-ec* ali pri drugih primerih z drugimi obrazili.

---

snov (*baker* ‘posoda iz bakra’), pasme živali (*belgijec* ‘konj belgijske pasme’, širše znani termini (*deci* ‘deciliter’), prevozna sredstva (*dolenjec* ‘vlak za Dolenjsko’); *spalnik* ‘spalni vagon’), pridelki (*vipavec* ‘vino iz Vipave’), osebe, poimenovane po podjetju (*smeltovec* ‘delavec v tovarni Smelt), znamke avtomobilov (*fičko* ‘avtomobil znamke Fiat’), poimenovanja iz krajšav (*eldeesovec* ‘član stranke LDS’), igranje določenih iger (*biljar-dirati* ‘igrati biljard’), leksemi iz (stvarnih) lastnih imen (*kalodont* ‘pasta za zobe po znamki Kalodont’).

³ Avtorica ima zemljepisno lastno ime v drugem delu pisano z malo začetnico, kar ni v skladu z veljavnim pravopisom.

Wtorkowska (2011: 36–37) ugotavlja, da je fleksijska derivacija pogostejša v poljščini kot slovenščini. Paradigmatska derivacija in dezintegracija, kot je npr. adideacija, sta sicer prisotni v obeh jezikih, a s to razliko, da je v poljščini tako nastali leksem najpogosteje rezultat spremenjene paradigme, h kateremu prispeva krajšanje, v slovenščini pa primerljive tvorjenke nastajajo s sufiksacijo ali substantivizacijo (pol. *lewisy, teksasy, kontakty* proti slo. *leviske, bizeljčan, štajerka, kranjčan, glasbena, plesna*). Procesi adideacije pa prispevajo k ekspresivnosti in homonimiji tako nastalih univerbizmov.

1.5. V okviru pojava konverzije v slovenščini, ki se širi tudi s prevzemanjem leksike, je Žele (2015: 65–77) predstavila konverzijo v razmerju do univerbizacije. Ugotavlja, da konverzijo ali sprevrženje kot vrsto izpeljave obravnava že Toporišič (2000: 157), hkrati pa jo je mogoče obravnavati kot možni zaključni del poenobesedenja z izpustom (*lepota ← ženska z lepoto*). Tako poenobesedenje kot konverzijo družijo izrazna gospodarnost, vendar poenobesedenje zahteva tudi popolno ohranitev pomena (*osebna* (izkaznica)), medtem ko konverzija z leksikalizacijo lahko izgubi del motivirajočega pomena. S tem je posredno opozorila, da ni vsaka konverzija tudi tip univerbizacije v ožjem smislu.

1.6. Z omenjenimi avtorji je teoretično razpravljanje o univerbizaciji v slovenistiki izčrpano.⁴ Razprave se na slovenskem gradivu fragmentalno ali primerjalno dotikajo narave univerbizacije, do katere ni metodološko sistematičnega pristopa, kot ga je sugerirala poljska razprava s konca sedemdesetih let 20. stoletja (Buttler 1977).

Čeprav ugotavljamo odsotnost teoretičnega pristopa k univerbizaciji, pa to ne pomeni, da v slovenskem tvorbenem sistemu tega pojava ni. Na to je opozoril Čorić (2008: 163), ki v razpravi o *Univerbizaciji* poleg srbskih in nemških zgledov vključi primerjalno tudi slovenske, in sicer *generalka, masovka, motorka, nuklearka, neonka*⁵ in *totalka*.

⁴ Omeniti velja še dve diplomski deli pod mentorstvom A. Žele, in sicer *Pomenotvorno-besedotvorne lastnosti leksike s področja učenja klavirja* (Žitnik 2013) in *Poenobesedenje z vidika sistemske predvidljivosti* (Anželj 2015).

⁵ Avtor se gradivno sklicuje na SSKJ oz. potrditve na spletu. Prav tako navede, da iztočnice *neonka* v pomenu 'neonska luč' v SSKJ še ni, čeprav je tipična v pogovornem jeziku.

2. Univerbizacija v južnoslovanskih jezikih

2.1. Teoretične pristope k univerbizaciji bomo po načelu največje jezikovne sorodnosti slovenščine z drugimi slovanskimi jeziki predstavili s pregledom le južnoslovanske lingvistične tradicije.

2.2. Vsaj za kroatistiko lahko ugotovimo podobno stanje kot v slovenistiki. Pri najcelovitejšem popisu besedotvornega sistema hrvaščine (Babić ³2002) tudi v tretji izdaji ne najdemo ključnega termina *univerbizacija*, in to niti v teoretičnem delu (Babić 2002: 23–67) niti pri posameznem obrazilu.⁶

2.3. Nasprotno je univerbizaciji v srbistiki posvečena velika pozornost, podrobnejši pregled avtorjev in pristopov najdemo v Milašin, zato bomo v nadaljevanju izpostavili le nekaj ključnih avtorjev in dejstev.

O univerbizaciji v srbskem jeziku v 90. letih 20. stoletja obširneje razpravljata dva avtorja: Otašević (1997: 52–63) in Ćorić (1991: 325–334, 1996: 60–64, 2008: 161–165).

Otašević predstavi razumevanje univerbizacije v širšem smislu kot pojava jezikovne ekonomije (komunikacijska funkcionalnost) na vseh jezikovnih ravneh. Ožji smisel pa predstavlja razumevanje univerbizacije na leksikalnem nivoju, ko gre za postopek:

(a) monoleksikalizacije s pomočjo: derivacije (*nuklearka – nuklearna elektrarna*),⁷ substantivizacij (*dežurni učenec – dežurni*), sinekdohe (*predmeti iz srebra – srebro*) in zlaganja (*igralac prve lige – prvoligaš*); in (b) simplifikacije večbesednih zvez: znotraj konteksta (*vlada RS – Vlada*) ali z abreviacijo (*Slovenska akademija znanosti – SAZU*).

Posebej opozori, da najožja definicija za rezultat univerbizacije, tj. *univerbat*,⁸ šteje le take tvorjenke z vzporedno sinonimno sintagmo, ki ima značaj ustaljene jezikovne nominacije.

Univerbatom se pogosto pripisuje socialnozvrstna zaznamovanost, saj so običajnejši v pogovornem jeziku ali žargonu, čeprav se lahko pojavljajo tudi kot stilno nevtrala leksika in so razumljeni kot fakultativni enobe-

⁶ Preverili smo npr. izpridevniško tvorbo z obrazilom *-ka* (Babić 2002: 284), ki velja za eno bolj tipičnih obrazil pri sufiksalsni univerbizaciji, pri kateri je brez posebnega komentarja naveden tudi prototipični primer univerbizacije *nuklearka* (*nuklearna centrala*) z večbesednim ustreznikom v oklepaju.

⁷ Primeri so prevedeni ali prilagojeni tako, da ustrezajo slovenskim.

⁸ Avtorjev izraz.

sedni izrazi za ustaljene večbesedne izraze. Zato univerbati postajajo vse pogostejše vključeni v nevtralne kontekste jezika, s čimer se jim postopno odpira pot do stilno nevtralne leksike, njihovi večbesedni ustrezniki pa lahko ostajajo na obrobju knjižnega jezika. Kljub temu so univerbati v slovarje vključeni z določenim zadržkom. Otašević (1997: 55) razlikuje sekundarne univerbate, tj. po primeru sodeč, zloženske, ki zamenjujejo samostalniško besedno zvezo z levim prilastkom, ki je izrazljiva še bolj analitično s samostalniško besedno zvezo z desnim prilastkom (*malokaliberka – malokalibrska puška – puška malega kalibra*), in univerbate, ki so rezultat derivacije (*neonka – neonska svetilka*).

V obsežnejšem navajanju primerov iz različnih časopisnih virov avtor ugotavlja, da je med njimi več univerbatov v ožjem smislu, ki nastajajo z dodajanjem sufiksa na polno (grupni seks – grupnjak) ali krnjeno osnovo odvisne sestavine (*banlinijac – banlinijski prevoznik*), med obrazili pa prevladujejo *-ac*, *-ak* in *-jak*.

2.4. Ćorić (2008: 161–165) univerbizacijo razume kot jezikovno racionalizacijo in ekonomičnost izražanja. Poseben tip univerbizacije je krajšanje dvočlenskih, sintagmatskih poimenovanj v tvorjenke sufiksalnega tipa. V prispevku obravnava samo imenske izpeljanke, ki imajo semantične ekvivalente v sintagmah. Vsebinsko med večbesednim ustreznikom in tako nastalo izpeljanko po njegovi oceni ni razlike, razlika je le na izrazni ravni in razširjenosti v rabi: sintagma pripada knjižnemu jeziku, medtem ko je univerbizirana forma oz. *univerb*⁹ značilnejši predvsem za pogovorni in profesionalni jezik. Podobno kot Otašević ugotavlja, da se zato redko pojavljajo v slovarjih, in to vsaj iz dveh razlogov, ker so zaznamovani in ker gre za večinoma nove besede. Derivati, nastali z univerbizacijo, pripadajo isti besedni vrsti (samostalnikom), imajo enako motivirajočo besedo (pridevnik) in pogosto imajo obrazilo *-ka*.

Glede na podstavni pridevnik loči dva tvorbena modela, in sicer z okrnjenim pridevnikom na *-ni* (*generalna proba – generalka*) ali *-ski* (*neonska cev – neonka*) in to ponazori z nekaj primeri za srbski, slovenski (*general-ka, masovka, motorka, nuklearka, neonka, totalka*) in nemški jezik.

Čeprav so nastali izraz krajši, pa po avtorjevih ugotovitvah, nimajo prednosti pred večbesedno ustreznico. Pojavljajo se namreč v pogovornem, strokovnem ali žargonskem jeziku. Večbesedna ustreznica ima zaradi svoje enoznačnosti in pomenske razvidnosti celo prednost, kar se pri enobe-

⁹ Avtorjev izraz.

sednih izrazih pokaže kot pomanjkljivost, saj pri njih večini te semantične enoznačnosti ni, celo nasprotno, pogosto so večpomenski, npr. v slovenščini (*generalka*: 1. ‘generalna vaja’, 2. geogr. ‘topografska karta’, 3. ‘nosilka najvišjega čina’, 4. zastar. ‘generalova žena’).

2.5. Klajn (2003: 9) zgolj povzema opredelitev po zgodnejši razpravi Čorića (1991: 327), da gre za proces pretvarjanja večbesedne sintaktične konstrukcije, najpogosteje iz pridevnika in samostalnika, v eno besedo s tvorbenimi sredstvi. Sufiksi se pogosto ujemajo s spolom jedrne besede, a ne obvezno (*crno vino* > *crnjak*). Redkejše so tročlenske sintagme, kot so npr. *dobitnik Nobelove nagrade*¹⁰ > *nobelovac*. *Univerbacije*¹¹ so večpomenske, kot primer se navaja zgled po Čoriću (*generalka*). Za univerbacijo pa Klajn šteje samo tvorjenke, ki so očitno nastale iz večbesednih zvez. Zato se mnoge take tvorjenke večinoma uporabljajo v govoru ali profesionalnih žargonih, medtem ko imajo vzporedna večbesedna poimenovanja prednost v knjižnem jeziku.

2.6. *Univerbacija* v bosanskem jeziku je natančno predstavila Šehović (2012: 407–417), ki prav tako najprej izpostavi definicijsko in poimenovalno različnost in se v prispevku opredeli za ožje razumevanje univerbacije kot postopka pretvorbe sintagme v eno besedo s pomočjo sufiksa. Za ponazorilo živosti uporabi raziskave bosanskega pogovornega jezika, gradiva iz časopisov, revij in spletnih besedil na različnih portalih, saj izhaja iz že v drugih jezikih opaženih zadržkov leksikografov (Šehović 2012: 408) pri vključevanju *univerbov*¹² v slovarje.

Za motivatorje univerbov štejejo težnja jezikovne ekonomije in ekspresivizacija leksike. V pogovornem jeziku so pogosti kot odraz težnje, da se govori neposredno, ekonomično in hkrati tudi ekspresivno. Avtorica se usmeri na imenske univerbe, ki so najpogostejše izpeljanke z obrazili *-ac* (*anonimac*), *-(j)ak* (*crnjak*), *-aner* (*perzijaner*), *-ica* (*slatkica*), *-ič* (*krimič*), *-k(a/e)* (*halogenka*, *leviske*).¹³

Tvorbeno podstavo predstavljajo nekrnjeni (*prefriganac* ‘prefrigan, lukav čovjek’) ali krnjeni pridevnik (*anonimac* ‘anonimna osoba’). Lahko pa

¹⁰ Vsaj v slovenščini bi bila možna tudi posredna dvočlenska zveza *Nobelov nagrajenec* > *nobelovec*.

¹¹ Avtorjev izraz.

¹² Avtoričin izraz.

¹³ Primeri so izbrani po izboru avtorice prispevka.

univerbi nastajajo tudi iz samostalnikov, npr. *metalac* ‘onaj koji radi u industriji metala’ odnosno “metalski radnik”.

Kot zanimivost velja omeniti, da je avtorica izpostavila tudi nekaj glagolskih univerbov na *-irati* (*brendirati*, *imejlirati*, *keširati*, *komplimentirati*, *biciklirati*) in *-isati* (*silikonisati*). Sklep razprave je potrdil univerbациjo kot pomembno značilnost bosanskega pogovornega jezika.

3. Univerbizacija v *Slovarju novejšega besedja*

3.1. Kot je bilo uvodoma izpostavljeno, se v slovenistiki s tolikšno sistematičnostjo k raziskovanju univerbizacije ni pristopalo. Šele v sodobni slovenski leksikografski praksi, in sicer v *Slovarju novejšega besedja* (SNB 2012) se v etimološkem razdelku slovarskih iztočnic pri 94 leksemih pojavlja izvorno motivirajoča zveza, označena z opisom “univerbizirano iz”, in to v primerih, “/k/adar se jedrna beseda prvotne besedne zveze poobrazili in pri tem obrusi /.../” (SNB 2012: 46), npr.

anonímka -e ž (î)

sporočilo, ki nima navedenega avtorjevega imena: *napisati anonimko*; *avtor anonimke*; *pisec anonimke*; *Prisegam, da je vse, kar sem napisal v anonimki, resnica* **E** ← hrv., srb. *anònîmka*, univerbizirano iz *ànônîmna pòruka* ‘anonimno sporočilo’

regionálka -e [regijonalka] ž (ã) regionalna cesta: *odsek regionalke*; *rekonstrukcija regionalke*; *Voznik škode je z regionalke zavil levo v vas, takrat pa mu je nasproti pripeljal voznik passata, ki se mu ni uspelo izogniti trčenju* **E** univerbizirano iz *regionálna cèsta*

3.2. V nadaljevanju bomo z uporabo terminološkega (*univerbizacija* in *univerbat*) in metodološkega aparata, uveljavljenega zlasti v raziskavah pojava v južnoslovanskih jezikih, predstavili bistvene značilnosti v slovarju zajetih univerbatov, ki vsi pripadajo le besedotvornemu (sufiksalnemu) tipu univerbizacij. Zanje je značilno, da podstavo tvori pridevnik kot odvisna sestavina iz večbesednega ustreznika, jedrna sestavine večbesedne zveze pa se poobrazili (*tiskovna konferenca* → *tiskov-ka*).

3.2.1. Temeljni pogoj za univerbizacijo je razmerje med ustaljeno večbesedno zvezo in njeno poenobesedeno tvorjenko. Slovarski primeri so bili glede izpolnjevanja tega merila preverjeni v nacionalnem korpusu Giga-

fida in v iskalniku Google, za katerega je bil uporabljen iskalni pogoj z uporabo narekovajev, ki daje število pojavitev zgolj za iskano obliko.

Preglednica 1: *Pojavitve besednih zvez in univerbatov v korpusu Gigafida in iskalniku Google¹⁴*

UNIVERB : SBZ	GIGAFIDA	GOOGLE
<i>agresivec : agresiven človek</i>	51 : 111	1.470 : 409
<i>anonimka : anonimno sporočilo</i>	2.974 : 138	154.000 : 1.430
<i>antivirusnik : antivirusni program</i>	18 : 291	11.500 : 193.000
<i>biseksualec : biseksualen človek, moški</i>	536 : 2/27	318.000 : 1/656
<i>boksarice : boksarske kratke hlače</i>	503 : 1	519.000 : 10
<i>bolšjak : boljši trg</i>	576 : 930	20.200 : 154.000
<i>brisalka : brisalna tipka</i>	46 : 0	8.660 : 1
<i>cedejka : CD-plošča</i>	640 : 519	1.420 : 18.000
<i>daljinec : daljinski upravljavnik</i>	2.322 : 2.482	134.000 : 208.000
<i>depresivec : depresiven človek</i>	117 : 339	571 : 68.400
<i>devetletka : devetletna osnovna šola</i>	10.753 : 1.643	28.100 : 2.770
<i>digitalec : digitalni fotografski aparat</i>	521 : 84	7.390 : 623
<i>dlančnik : dlančni računalnik</i>	5.408 : 33	16.700 : 109
<i>dodiplomec : dodiplomski študent</i>	17 : 256	59 : 2030
<i>dolenjka : dolenska avtocesta</i>	1.949 : 1.279	23.600 : 21.300
<i>dolgometražec : dolgometražni film</i>	31 : 142	4.460 : 3.890
<i>dopoldanec : dopoldanski uslužbenec, vlomilec</i>	9 : 0/11	109 : 0/1
<i>dostavnik : dostavni avtomobil</i>	2.165 : 149	57.200 : 3.310
<i>dovoznica : dovozna cesta</i>	22 : 1.288	133 : 8.620
<i>dunajec : dunajski zrezek</i>	11 : 672	2.300.000 : 105.000
<i>dvopasovnica : dvopasovna cesta</i>	497 : 143	2.820 : 2.020
<i>eksterec : eksterni izpit</i>	492 : 47	210 : 135
<i>emocionalec : emocionalen človek</i>	5 : 2	169 : 375
<i>enoprostorec : enoprostorni avtomobil</i>	4.651 : 11	144.000 : 227
<i>fatalka : fatalna ženska</i>	951 : 465	85.900 : 20.700
<i>fotokopirec : fotokopirni stroj</i>	59 : 1.150	831 : 30.400
<i>fotokopirnica : fotokopirna delavnica</i>	424 : 0	119.000 : 7.170
<i>heteroseksualec : heteroseksualen človek</i>	837 : 17	132.000 : 8
<i>hrbteničar : hrbtenični bolnik</i>	47 : 13	857 : 111
<i>individuallec : individualen človek</i>	248 : 18	1.700 : 55
<i>japonec : japonski avto</i>	21.020 : 118	915.000 : 2.200

¹⁴ Dostopanje do podatkov obeh virov je bilo opravljeno aprila 2017.

UNIVERB : SBZ	GIGAFIDA	GOOGLE
<i>jeklenica : jeklena vrva</i>	1.068 : 789	13.600 : 12.300
<i>jutranjik : jutranji napovedovalec</i>	671 : 2	9.240 : 3
<i>kampanjec : kampanjski učenec</i>	14 : 1	254 : 67
<i>komercialka : komercijalna televizija</i>	498 : 3.167	10.600 : 7.100
<i>kontemplativec : kontemplativen človek</i>	5 : 2	1.860 : 2
<i>korejec : korejski avtomobil</i>	4.844 : 182	72.600 : 280
<i>kratkometražec : kratkometražni film</i>	52 : 313	1.660 : 52.200
<i>kristalka : kristalna solata</i>	517 : 2	26.100 : 9
<i>krmilka : krmilna tipka</i>	27 : 128	1.200 : 306
<i>kronik : kronični alkoholik</i>	67.439 : 118	9.840.000 : 5.190
<i>ležalka : ležalna podloga</i>	63 : 42	3.430 : 6.060
<i>lokalec : lokalni prebivalec, vlak, avtobus, radio</i>	734 : 967/157/303/696	32.600 : 2.910/4.880 /17.500/2.500
<i>magistralka : magistralna cesta</i>	1.588 : 3.817	3.000 : 19.400
<i>makadamka : makadamska cesta</i>	44 : 3.120	320 : 17.600
<i>marginalec : marginalen človek</i>	815 : 3	1.730 : 1
<i>masažnik : masažni aparat</i>	9 : 193	6.420 : 38.500
<i>maturanec : maturantski ples, izlet</i>	32 : 15/3	7.100 : 139.000/20.800
<i>mikrovalovka : mikrovalovna pečica</i>	610 : 2.748	14.400 : 268.000
<i>minimalec : minimalni dohodek</i>	548 : 1.026	14.000 : 6.690
<i>mobilec : mobilni telefon</i>	1.152 : 31.715	43.100 : 421.000
<i>nacionalka : nacionalna televizija, ustanova</i>	7.317 : 10.297/240	19.200 : 170.000/6.290
<i>nadnacionalka : nadnacionalna družba</i>	659 : 100	365 : 95
<i>negativec : negativen lik, človek</i>	2.184 : 132/72	17.400 : 2.030/531
<i>neonka : neonska žarnica</i>	316 : 52	211.000 : 869
<i>pehtranka : pehtranova potica</i>	27 : 255	3.450 : 52.100
<i>perzijec : perzijski maček</i>	1.368 : 19	1.570 : 278
<i>perzijka : perzijska mačka</i>	119 : 89	4.860 : 7.440
<i>plisirka : plisirana kikla, krilo</i>	7 : 0/51	3.120 : 894/3320
<i>popravec : popravni izpit</i>	189 : 4.509	404 : 38.900
<i>pozitivec : pozitiven človek</i>	377 : 272	4.250 : 9.410
<i>predšolec : predšolski otrok</i>	5 : 7.136	82 : 18.500
<i>prisilka : prisilna poravnava</i>	290 : 16.491	2.970 : 66.500
<i>računalnica : računalniška učilnica</i>	177 : 1.197	2.950 : 12.400
<i>radodajka : radodajna ženska</i>	109 : 1	30.900 : 2
<i>razvojniki : razvojni inženir, svetovalec</i>	1.143 : 401/9	6.990 : 8.130/6.120
<i>regionalec : regionalni predstavnik, prebivalec</i>	63 : 39/4	1.290 : 5.690/1
<i>regionalka : regionalna cesta</i>	739 : 10.576	5.790 : 27.800

UNIVERB : SBZ	GIGAFIDA	GOOGLE
<i>registrirnik : registrirni stroj</i>	9 : 0	377 : 3
<i>režimec : režimski človek</i>	16 : 26	1.360 : 155
<i>sociallec : prejemnik socialne podpore</i>	180 : 31	10.500 : 1.980
<i>spalka : spalna vreča</i>	241 : 2.212	24.200 : 72.900
<i>specialec : specialni policist, vojak</i>	4.666 : 29/5	9.800 : 37/9
<i>sprejemec : sprejemni izpit</i>	20 : 2.341	7 : 22.700
<i>starodobnik : starodobni avtomobil</i>	1.877 : 139	85.300 : 189
<i>strašilka : strašilna pištola</i>	28 : 125	21.700 : 747
<i>tatarec : tatarski biftek</i>	35 : 363	6.690 : 37.500
<i>terenec : terensko vozilo</i>	12.749 : 4.047	135.000 : 282.000
<i>težkometalec : težkometalni glasbenik</i>	62 : 1	222 : 10
<i>tiskovka : tiskovna konferenca</i>	843 : 41.995	215.000 : 93.200
<i>totalitavec : totalitaren človek</i>	50 : 1	680 : 3
<i>totalka : totalna škoda</i>	598 : 30	96.400 : 3.690
<i>trajnik : trajni nalog</i>	728 : 578	38.400 : 36.000
<i>transnacionalka : transnacionalna družba</i>	145 : 35	104 : 695
<i>transseksualec : transseksualni človek</i>	510 : 4	50.000 : 10
<i>triletka : triletno obdobje</i>	42 : 710	1.060 : 9.050
<i>trivialka : trivialna knjiga</i>	46 : 2	768 : 8
<i>učnik : učni program</i>	42 : 1.849	3.830 : 17.000
<i>večnacionalka : večnacionalna družba</i>	67 : 78	121 : 290
<i>vinilka : vinilna plošča</i>	397 : 584	15.900 : 3.160
<i>vzajemec : vzajemni sklad</i>	361 : 14.699	627 : 46.200
<i>zgoščenska : zgoščena plošča</i>	24.749 : 4	57.400 : 4
<i>žametke : žametne hlače</i>	31 : 168	5.230 : 30.700
<i>žvečilka : žvečilna guma</i>	554 : 648	13.000 : 2.520

Pregled frekvence pojavljanja tvorjenke ali besedne zveze v korpusu izpostavlja 19 enot, ki imajo število pojavitev pri eni ali drugi obliki nič ali zgolj enomestno število. Redkeje pojavljajoči se večbesedni ustreznik je pri 17 univerbatih: *boksarice*, *brisalka*, *emocionallec*, *fotokopirnica*, *ju-tranjik*, *kampanjec*, *konteplativec*, *kristalka*, *marginalec*, *radodajka*, *registrirnik*, *težkometalec*, *totalitavec*, *transseksualec*, *trivialka* in *zgoščenska*. Le pri dveh (*dopoldanski vlomilec* in *masažni aparat*) sta univerbata redkejša (*dopoldanec* oz. *masažnik*) in pri dveh primerih je odvisno od upoštevanega jedra večbesedne zveze, in sicer *maturantski izlet* je redkejši za univerbat *maturanec*, ki se pogosteje rabi za *maturanški ples*, in *plisir-ka* je pogostejša v odnosu z besedno zvezo s sestavino *plisirana kikla*, a ne

v odnosu do *plisirano krilo*. Spletni podatki podpirajo podobne ugotovitve, le da je število pojavitev pogosto višje od korpusnega, kar je posledica dejstva, da je korpus Gigafida statične narave z zadnjimi podatki iz leta 2011.

Osemdeset odstotkov zbranih primerov potrjuje, da je razmerje med več- in enobesednim poimenovanjem trdno, saj je le dvajset odstotkov gradiva takega, kjer gre za številsko neuravnoteženo pojavitev med besedno zvezo in tvorjenko, ko je število pojavitev enomestno. Višja frekvenca v takih parih pogosto nastopi v korist tvorjenke.

3.2.2. Kot motivirajoče besedne zveze v postopku univerbizacije lahko nastopajo nevtralna večbesedna poimenovanja,¹⁵ večbesedni termini, fraze mi in večbesedna lastna imena.

Gradivo univerbatov iz SNB potrjuje vsaj tri vrste skladijskih podstav. Med njimi najdemo precej primerov, za katere lahko ugotovimo, da izvirno prihajajo iz posameznih strokovnih področij npr. računalništva (*antivirusni program* → *antivirusnik*, *tablični računalnik* → *tabličnik*), šolstva (*devetletna osnovna šola* → *devetletka*, *dodiplomski študent* → *dodiplomec*, *popravni izpit* → *popravec*), cestne infrastrukture (*dovozna cesta* → *dovoznica*, *regionalna cesta* → *regionalka*) ipd., vendar je pri teh izrazih zaradi zelo široke in pogoste rabe prišlo že do determinologizacije, ki je definirana kot prehod termina v splošnosporazumevalno rabo oz. prehod termina iz terminologije v splošno leksiko, torej iz ozko specializiranih strokovnih ali znanstvenih besedil, ki nagovarjajo zelo specializiranega naslovnika, v besedila, ki so namenjena širši javnosti (Žele 2004a: 77–91, Žele 2004b: 133–148, Žagar 2005: 35–48).

Zelo pogoste so tudi nevtralne besedne zveze oz. kolokacije kot npr. *emotionalni človek* → *emocionalec*, *individualni človek* → *individualec*, *kristalna solata* → *kristalka*.

Medtem ko je v podstavi samo enega univerbata frazem (*fatalna ženska* → *fatalka*), izmed 94 primerov pa ni niti enega takega, ki bi izhajal iz lastnoimenske večbesedne zveze. To pa ne pomeni, da takih primerov ni. Spletno iskanje je dalo kar nekaj zgledov, med katerimi izpostavljamo ne-

¹⁵ Gre za termin, ki pokriva neterminološke, nefrazeološke in nelastnoimenske besedne zveze. V slovaščini so definirane kot ustaljene zveze, ki so skladijsko motivirane, in se v angleškem govornem okolju zanje uporablja izraz kolokacije. Vrbinčeva (Vrbinc 2001: 51) opredeli kolokacije kot "zveze dveh ali več besed, ki se pojavljajo v različnih predvidenih slovničnih vzorcih, sopoljavljanje v takih slovničnih vzorcih pa je pričakovano in ne naključno."

kaj takih, ki do vključno SNB še niso bili uslovarjeni in so nastali iz imena blagovne znamke po vzorcu (*Peggy nogavice oz. nogavice Peggy* → *pegi-ce*) z različno stopnjo pisne podomačitve. Veliko primerov je vezanih zlasti na obutev (*najkice, tevice, alstarke, martinske, louboutinke, superstarke, jordanke, dcjevke, kroksice, uggice/ugice, vansice, lendlke, airmaksice, newbalanske, guessice/guesice*) ipd.

3.2.3. Večbesedni leksemi kot izhodišče za univerbizacijo so strukturno najpogosteje dvočlenski, sestavljeni iz pridevnika + samostalnika (96,8 %): *brisalna tipka* → *brisalka*; *fotokopirni stroj* → *fotokopirec*; *maturant-ski ples, izlet* → *maturanec*; *terensko vozilo* → *terenec*; *regionalna cesta* → *regionalka*. V zelo majhnem deležu (3,2 %) pa tročlenski s strukturo pridevnik + pridevnik + samostalnik: *boksarske kratke hlače* → *boksar-ice*, *devetletna osnovna šola* → *devetletka*, *digitalni fotografski aparat* → *digitalec*. Osamljen je primer s sestavinami samostalnik + pridevnik + samostalnik (*prejemnik socialne podpore* → *sociallec*).

3.2.4. Značilnosti podstavnih pridevnikov lahko opišemo glede na njihove obrazilne lastnosti. V 75,5 % prevladujejo pridevniki z obrazilom *-(en/len)*: *eksterni izpit* → *eksterec*, *magistralna cesta* → *magistralka*, 20,2 % je pridevnikov na *-(s/š)ki*: *makadamska cesta* → *makadamka*, *računalniška učilnica* → *računalnica*; majhen delež v naboru gradiva pa predstavljata obrazili *-ji* (2,1 %): *bolšji sejem* → *bolšjak*, *jutranji napovedovalec* → *jutranjik* in *-ov* (1 %) z edinim primerom *pehtranova potica* → *pehtranka*.

3.2.5. Obrazilne lastnosti podstavnih pridevnikov v univerbatih kažejo, da gre za tvorjene pridevnike, ki so nastali bodisi z izpeljavo (77,7 %): *kristalka* ← *kristalna solata* (*kristalen* ← *kristal*); z zlaganjem (15,9 %): *starodobnik* ← *starodobni avtomobil* (*starodoben* ← *stare dobe*) in manjši delež (6,4 %) predstavljajo pridevniki, nastali s sestavljanjem: *dodiplomec* ← *dodiplomski študent* (*dosiplomski* ← *prej kot diplomski*).

3.2.6. Podstavniki pridevnikov v procesu univerbizacije v 82 % doživijo krnitev (trunkacijo), in sicer obrazil: *-en/len* (*depresiv-ec* ← *depresiv-en*¹⁶ *človek*; *minimal-ec* ← *minimal-ni dohodek*); *-ski/ški* (*dopoldan-ec* ← *dopoldan-ski uslužbenec*, *vlomilec*; *računaln-ica* ← *računalniška učilnica*) in obrazila *-ov* (*pehtran-ka* ← *pehtran-ova potica*).

¹⁶ Tu se zastavlja vprašanje, ali ni v večbesednem ustrezniku, če je stalna zveza, nujna tudi vselej določna oblika pridevnika.

Delež primerov brez trunkacije je 18-odstoten in ga predstavljajo primeri: *-en + -ik* (*antivirusn-ik* ← *antivirusni program*); *-en + -ica* (*dvopasovnica* ← *dvopasovna cesta*); *-èn + -ka* (*zgoščen-ka* ← *zgoščena ploščica*); *-ji + -ak* (*bolšj-ak* ← *bolšji trg*); *-ji + -ik* (*jutranj-ik* ← *jutranji napovedovalec*); *-0 + -ka* (*cedej-ka* ← *CD-ploščica*).

3.2.7. S pomočjo etimološkega slovarja je bilo na prikazan način preverjenih vseh 94 podstavnih pridevnikov glede na to, ali so prevzeti ali neprevzeti. Po načelu, kot ga vzorčno prikazujeta spodnja primera, je bil prvi pridevnik označen za prevzeti in drugi primer za neprevzeti leksem:

agresivec ← *agresiven*; SES (2016: 5): *agresija* -e ž 'napad, nasilje' (20. stol.), *agresiven*, *agrêsor*. Tujka, prevzeta in prilagojena prek nem. *Aggression*, *agresiv*, *Aggressor* iz lat. *aggressiō* 'napad', kar je izpeljano iz glagola *aggredi* 'pristopiti, približati se' in 'napasti', ki je sestavljen iz *ad* (→ *ag-*) 'pri, k' in *gradī* 'stopati' (Kl, 13, LaÉ, 16, WH I, 615);

bolšjak ← *bolšji trg*; SES (2016: 5): *bolha* -e ž lat. 'pulex' (16. stol.), *bólhica*, *bólšji*. Enako je hrv., srb. *būha*, srb. *būva*, rus. *bloxá*, češ. *blecha*. Pslovan. **bl̥xá* je dalje enako z lit. *blusà*, let. *blusa* in afgansko *vraža* 'bolha'. Sorodni, delno tabuistično spremenjeni izrazi za to žival so še gr. *psýlla*, stv-nem. *flōh*, nem. *Floh*, lat. *pūlex*, alb. *plesht*, arm. *lu-* in stind. *plūši-* 'bolha'. Izhodišče za baltoslovansko in afgansko besedo je ide. **b(h)lusah2* 'bolha', za ostale jezike je treba rekonstruirati začetni *p-* (Be I, 32, ES II, 129 s., Po, 102 s.).

S to metodologijo je bilo ocenjeno, da je 69,2 % podstavnih pridevnikov v univerbatih iz SNB prevzetih in 30,8 % domačih.

3.2.8. Slovnice lastnosti analiziranih univerbatov potrjujejo ugotovitve številnih raziskovalcev univerbizacije v južnoslovanskih jezikih, da je spol tvorjenke v razmerju do spola jedrne besede iz večbesedne zveze le redko spremenjen; v analiziranih slovenskih primerih je identičnost spola skoraj popolna. Pogojna izjema je *terenec* ← *terensko vozilo*, pri čemer je *vozilo* srednjega spola. Druga možna razlaga pa bi seveda bila, da je tvorjenka nastala iz besedne zveze *terenski avtomobil*. V SNB (posplošitev zaradi številsko in tipološko¹⁷ zelo omejenega gradiva ni mogoča) prevladujejo moškospolske tvorjenke (57,4 %) z opazno produktivnima obraziloma *-ec*

¹⁷ Spomniti velja, da imajo oznako "univerbizirano iz" samo univerbati, nastali iz enega (sicer prevladujočega sufikslanega) tipa univerbizacije.

in v manjši meri *-ik*, medtem ko je delež ženskopolskih tvorjenk nižji (43,6 %), pri ženskem spolu najvišjo produktivnost izkazuje obrazilo *-ka*.

Preglednica 2: Slovnične in obrazilne lastnosti sufikslnih univerbatov

Obrazilo in vzorčni primer	Št. primerov	Delež v %
<i>-ec (depresivec)</i>	41	43,6
<i>-ik (razvojniki)</i>	11	11,6
<i>-ak (bolšjak)</i>	1	1,1
<i>-ar (hrbteničar)</i>	1	1,1
<i>-ka (prisilka)</i>	33	35,1
<i>-ica (jeklenica)</i>	5	5,3
<i>-ke (žametke)</i>	1	1,1
<i>-ice (boksarice)</i>	1	1,1
Skupaj moški spol	54	57,4
Skupaj ženski spol	40	43,6
Skupaj moški in ženski spol	94	100

3.2.9. Med istopodstavnimi univerbati je možna tudi obrazilna variantnost. Le-ta se v gradivu pojavlja pri desetih tvorjenkah, katerih variantnost in frekvenco smo preverjali v korpusu Gigafida. Krepko so označeni primeri, ki so bili že zajeti v SSKJ 1,¹⁸ spletno dostopnem in izdanem pred SNB. Opazimo, da imajo le štiri tvorjenke iz SNB (*depresivec*, *digitalec*, *dolgometražec* in *pehtranka*) kot novejšje besede višjo frekvenco v primerjavi z istopodstavno variantnoobrazilno že uslovarjeno tvorjenko.

Preglednica 3: Obrazilna variantnost univerbatov

Tvorjenka v SNB	Ocena pogostejše variante	Tvorjenka v korpusu Gigafida
<i>agresivec (51)</i>	<i>-ec < -ež</i>	<i>agresivnež (106)</i>
<i>depresivec (118)</i>	<i>-ec > -ež</i>	<i>depresivnež (29)</i>
<i>digitalec (521)</i>	<i>-ec > -ik</i>	<i>digitalnik (33)</i>
<i>dolgometražec (31)</i>	<i>-ec > -ik</i>	<i>dolgometražnik publ. (16)</i>
<i>individualec (248)</i>	<i>-ec < -ist</i>	<i>individualist (1234)</i>
<i>mobilec (1152)</i>	<i>-ec < -ik</i>	<i>mobilnik (21.808)</i>
<i>pehtranka (27)</i>	<i>-ka > -ovka</i>	<i>pehtranovka (6)</i>
<i>režimec (16)</i>	<i>-ec = -ovec</i>	<i>režimovec slabš. (16)</i>
<i>totalitarec (509)</i>	<i>-ec < -ist</i>	<i>totalitarist (124)</i>
<i>žametke (31)</i>	<i>-ke < -ovke</i>	<i>žametovke (3397)</i>

¹⁸ Slovar slovenskega knjižnega jezika, www.fran.si, dostop april 2017.

3.2.10. Analiza slovenskega gradiva se pridružuje ugotovitvam drugih študij o univerbizaciji, saj je tudi v slovenščini največ univerbatov s pomenom nosilca/nosilnika lastnosti. Po pogostnosti so padajoče urejene z vzorčnimi primeri naslednje pomenske skupine: (1) poimenovanja oseb (26: *agresivec, biseksualec, depresivec* ...); (2) poimenovanja naprav (10: *daljinec, digitalec, dlančnik* ...); (3) poimenovanja prevoznih sredstev (7: *dostavnik, enoprostorec, starodobnik* ...); (4) poimenovanja infrastrukturnih in drugih objektov (7: *dovoznica, dvopasovnica, makadamka* ...); (5) poimenovanja s področja medijev (6: *dolgometražec, komercialka, tiskovka* ...); (6) poimenovanja s področja izobraževanja (6: *devetletka, eksterec, popravec* ...); (7) poimenovanja računalniške opreme (6: *krmilka, zgoščenka, antivirusnik* ...); (8) poimenovanja s področja prehrane (4: *dunajec, pehtranka, tatarec* ...); (9) poimenovanja pripomočkov (3: *jeklenica, ležalka, spalika*); (10) poimenovanja prostorov (3: *bolšjak, fotokopirnica, računalnica*); (11) poimenovanja podjetij (3: *nadnacionalka, transnacionalka, večnacionalka*); (12) poimenovanja oblačil (3: *boksarice, plisirka, žametke*); (13) poimenovanja s področja financ (3: *minimalec, trajnik, vzajemec*); (14) in poimenovanja drugih posameznosti (7: *anonimka, perzijka, totalika, učnik, žvečilka* ...).

3.2.11. Postopek univerbizacije je pogosto interpretiran kot rezultat jezikovne ekonomije in s tega stališča ima prednost v odnosu do večbesedne zveze. Vendar Čorić (2008: 164) ugotavlja, da ima sintagma prednost pred enobesednim poimenovanjem prav zato, ker je enoznačna in pomensko povsem jasna, medtem ko to ne velja za vse iz njih nastale tvorjenke, ki so lahko celo večpomenske. To lastnost potrjujejo tudi slovenski primeri. Izmed 94 univerbatov je bilo 86,2 % enopomenskih, 10,6 % je bilo dvopomenskih (*cedejka* 1. 'optična digitalna plošča za shranjevanje podatkov'; 2. 'podatki, navadno glasba, posneti na taki plošči'; *dopoldanec* 1. 'delavec v dopoldanski izmeni', 2. 'vlomilec'; *fatalika* 1. 'ženska, ki zaradi svoje lepote in nenavadnosti odločujoče, navadno negativno vpliva na moškega', 2. 'ženska, ki ima zaradi svoje lepote, ženskosti, uspešne kariere in karizme močen širši, medijski vpliv'; *fotokopirnica* 1. 'podjetje ali delavnica, ki se ukvarja s fotokopiranjem', 2. 'prostor za fotokopiranje'; *maturanec* 1. 'maturantski ples', 2. 'maturantski izlet'; *nacionalka* 1. 'osrednja državna televizija', 2. 'ustanova, zlasti kulturna, državnega, nacionalnega pomena'; *negativec* 1. 'literarna, filmska oseba s slabimi, nesprejemljivimi lastnostmi', 2. 'človek s slabimi, nesprejemljivimi lastnostmi'; *transseksualec* 1. 'komur so s pomočjo hormonske terapije in operacije spremenili spol', 2. 'moški, ki je bil pred hormonsko in kirurško spremembo spola ženska'; *triletko* 1. 'orientacijsko določeno triletno obdobje za preverjanje pote-

ka in učinkovitosti pouka v devetletni osnovni šoli', 2. 'obdobje treh let'; *zgoščanka* 1. 'optična digitalna plošča za shranjevanje podatkov', 2. 'podatki, navadno glasba, posneti na taki plošči'.

Tropomenski sta bila samo dva (2,1 %) univerbata (*lokalec* 1. 'prebivalec, pripadnik ožjega območja, določenega kraja', 2. 'lokalni vlak, avtobus', 3. 'lokalna radijska postaja' in *regionalec* 1. 'kdor si prizadeva za koristi, uveljavitev določene regije', 2. 'kar deluje na regionalni ravni', 3. 'prebivalec določene regije'.

Štiripomenski (1,1 %) je bil le en primer (*individualec* 1. 'kdor je mišljen, obravnavan izvzeto, ločeno od skupnosti ali celote; posameznik', 2. 'kdor zelo poudarja pomen in interese sebe kot posameznika, ne oziraje se na skupnost, družbo', 3. 'zasebnik, privatnik', 4. 'kdor prejema plačilo po individualni pogodbi'.

3.2.12. Večina raziskovalcev univerbizacije izpostavlja, da so univerbati stilno zaznamovani, in to pogosto pogovorno, saj je njihova raba pogostejša v govornem kot pisni komunikaciji. To je tudi eden izmed vzrokov, da je delež v slovarje zajetih univerbatov majhen. V SNB je presenetljivo 54,3 % univerbatov brez kakršnega koli kvalifikatorja (*anonimka, antivirusnik, biseksualec, bôksarice, brisálka, daljinec, devetlétka, dlánčnik, dòdiplómec, dolénjka, dostávnik, dovóznica, dvópasóvnica, emocionálec, ênoprostórec, fotokopírnicá, héteroseksualec, individuálec, jeklenica, kontemplátivec, kristálka, krmílka, ležálka, magistrálka, marginálec, masážnik, mikrovalóvka, nàdnacionálka, péhtranka, pèrzijec, pèrzijka, prèdšólec, računálnica, razvójnik, regionálec, regionálka, registrírnik, speciálec, starodóbnik, strašílka, terénec, téžkometálec, totalitárec, trájnik, tránsnacionálka, tránsseksualec, trilétka, triviálka, učnik/účnik, věčnacionálka, zgoščénka*). Med kvalifikatorji z 39,4 % prevladuje kvalifikator pogovorno (*agresívec, bolšják, cedějka, depresívec, digitálec, dopoldánec, dúnajec, ekstêrec, fotokopírec, hrbtničar, japónc, jútranjik, kampánjec, komerciálka, korèjec, krónik, lokalec, makadámka, maturánc, minimálec, mobilec, nacionálka, negatívec, néonka, prisírka, poprávec, pozitivéc, sociálec, spálka, sprejémec, tatárec, tiskóvka, totálka, vinílka, vzajémec, žámetke, žvečilka*). S po tremi primeri, kar znaša 3,2 %, pa sta zastopana kvalifikatorja žargonsko (film. žarg.: *dolgometrážec, kratkometrážec*; pravn. žarg. *prisílka*) in ekspresivno (*fatálka, radodájka, slabš. režívec*).

4. Sklep

Slovensko besedotvorje se z vprašanjem univerbizacije doslej še ni sistematično ukvarjalo, kar se posledično kaže ne samo kot terminološki, ampak tudi teoretski primanjkljaj. Nekatero redke razprave, dotikajoče se le posameznega tipa univerbizacije ali univerbizacije s protistavnega poljsko-slovenskega vidika, te vrzeli ne morejo zapolniti. Tako ostaja obsežna analiza splošno-, terminološko- in socialnozvrstnoslovarskega gradiva ob prepotrebni uporabi dodatnega korpusnega in spletnega jezikovnega gradiva slovenistični raziskovalni izziv, ki primerjalno z dognanji o besedotvorni, morfološki, semantični in abreviacijski univerbizaciji v drugih slovenskih jezikih lahko prispeva primerljive podatke o procesih univerbizacije v slovenščini.

Literatura

- Andrej V. BABANOV, 1994: Univerbizacija kak stilističeskoe sredstvo. GAJDA, Stanislaw, BALOWSKI, Mieczyslaw (ur.). *Stylistyczne konfrontacje*. Opole, 125–132.
- Stjepan BABIĆ, 2002: *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: HAZU, Nakladni zavod Globus.
- Anton BAJEC, 1950: *Besedotvorje slovenskega jezika I. Izpeljava samostalnikov*. Ljubljana: Ljudska pravica, SAZU.
- – 1952: *Besedotvorje slovenskega jezika II. Izpeljava slovenskih pridevnikov. III. Zloženke*. Ljubljana: Ljudska pravica, SAZU.
- – 1959: *IV. Predlogi in predpone*. Ljubljana: Ljudska pravica, SAZU.
- Aleksandra BIZJAK, Marko SNOJ (ur.), 2012: *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. Dostop: www.fran.si april 2017.
- Danuta BUTTLER, 1977: Nektore problemy opisu zjawisk uniwerbizaciji. *Slavistična revija*. XXV/4, 435–448.
- Božo ČORIĆ, 1991: O nekim tvorbenim modelima sa stanovišta jezične ekonomije. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*. 20/2, 325–334. Beograd: Međunarodni slavistički centar.
- Božo ČORIĆ, 1996: O sufiksnoj univerbizaciji u srpskom jeziku. *Srpski jezik*. I/1–2, 60–64.
- Božo ČORIĆ, 2008: *Tvorba imenica u srpskom jeziku*. Beograd: Književnost i jezik.
- GIGAFIDA. Dostop: www.gigafida.net april 2017.

- GOOGLE. Dostop: www.google.si april 2017.
- Aleksander Vasiljevič ISAČENKO, 1958: Obecně zákonitosti a národní speci-
fičnost ve vývoji slovní zásoby slovanských jazyků. BELIČ, J. et al. (ur.).
K historickosrovnávacímu studiu slovanských jazyků. Praha: SPN, 143–151.
- Alois JEDLIČKA (ur.), 1977: *Slovník slovanské lingvistické terminologie*. Praha:
Vydala Academia, nakladatelství Československé akademie věd.
- Đorđe OTAŠEVIĆ, 1997: Univerbacija. *Naš jezik*. XXXII/1–2, 52–63.
Slovar slovenskega knjižnega jezika. Dostop: www.google.si april 2017.
- Marko SNOJ, 2016: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC
SAZU. Dostop: www.fran.si april 2017.
- Amela ŠEHOVIĆ, 2012: Univerbacija u bosanskom jeziku. DRAGIĆEVIĆ, Raj-
na (gl. ur.). *Tvorba reči i njeni resursi u slovenskim jezicima*. Beograd: Filo-
loški fakultet, 407–417.
- Jože TOPORIŠIČ: 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarje-
va založba.
- Jože TOPORIŠIČ, 2000: *Slovenska slovnica*. Četrta, prenovljena in razširjena
izdaja. Maribor: Založba Obzorja.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govornica slo-
varja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2011: *Slovensko skladenjsko besedotvorje*. Druga do-
polnjena in razširjena izdaja. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fa-
kultete.
- Marjeta VRBINC, 2001: Kolokacije in rojeni govorniki slovenščine – pomen vklju-
čevanja kolokacij v dvojezične slovarje. KRŽIŠNIK, Erika (ur.). *Zbornik za
učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika (Skripta, 5)*. Ljubljana, Center
za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in knji-
ževnosti Filozofske fakultete, 51–63.
- Maria WTORKOWSKA, 2009: Zjawisko uniwerbizacji w języku słoweńskim.
Riječ: časopis za filologiju. 15/2, 151–161.
- Maria WTORKOWSKA, 2010: Elipsa jako sposób uniwerbizacji w języku pol-
skim i słoweńskim. *Riječ: časopis za filologiju*. 16/5, 105–115.
- Maria WTORKOWSKA, 2011: Wybrane procesy uniwerbizacji w języku pol-
skim i słoweńskim (na przykładzie derywacji paradygmatycznej). *Południo-
wosłowiackie Zeszyty Naukowe: język, literatura, kultura* 8. 27–38.
- Mojca ŽAGAR, 2005: Determinologizacija (na primeru terminologije fizike). *Je-
zik in slovstvo*. 50/2, 35–48.
- Andreja ŽELE, 2004a: Stopnje terminologizacije v leksiki (na primerih glago-
lov). HUMAR, Marjeta (ur.). *Terminologija v času globalizacije*. Ljubljana:
Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC, 77–91.

Andreja ŽELE, 2004b: Aktualizacijsko širjenje/oženje pomenja ustaljenega besedja kot odraz besedilne različnofunkcijskosti. KRŽIŠNIK, Erika (ur.). *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti (Obdobja 22)*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 133–148.

Andreja ŽELE, 2015: Konverzija v slovenščini. *Jezik in slovstvo*. 60/2, 65–77.

Univerbiation in the Slovene Dictionary Practice

The paper discusses the concept of univerbation, which has received very little attention in Slovene word-formation, and thus has not been given a complete terminological or theoretical treatment. First, an overview of all the existing studies and the contemporary views of univerbation in Slovene linguistics are given. The overview shows that the references to univerbation in Slovene theory fall mainly into two categories: first, univerbation is explained in association with the lexicalization phenomena under the influence of informality, and second, it is treated within the framework of the Polish-Slovene contrastive analysis and the discussion of the distinction between conversion and univerbation. The *Slovar novejšega besedja* ('Dictionary of new words') is the first Slovene dictionary that contains entries with the explanation "univerbiated from". The paper analyses 94 words formed through univerbation in terms of the properties of their syntactic base, word-formational base, suffixes and semantic features. The analysis is based on the theoretical foundations developed in the linguistics of the South Slavic languages and adopts a theoretical approach of the most recent Slovak study about univerbation.